

dr. Vári Vince r. őrnagy

Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Büntetőeljárásjogi tanszék

Bűnüldözési statisztika a hatékonyság tükrében

Absztrakt

A bűnüldözés hatékonyságának mibenlétéhez a fogalmi elemek meghatározásán, és az elméleti kérdések megválaszolásán keresztül juthatunk el. Ennek során feltárást igényelnek a bűnüldözés hatékonyságmérésének egyes tudományos megközelítései. A hatékonyság nem definiálható könnyen, hisz olyan elemeken nyugszik a „kvalitás” elismerése és értékelése, mely hiányára csak indirekt módon következtethetünk. Megfogalmazásánál nem megengedhető, hogy olyan esszenciális elemek, mint a bűnüldözés minősége az absztrakció homályába vesszenek, pusztán azért, mert a tudomány híján van a megfogalmazás instrumentumainak. Azonban az sem engedhető meg, hogy a bűnüldözés hatékonyságát a matematika egzakt transzformációjával kizárólag a jogi tények nyers statisztikai számai szemléltessék, amelyek legkevesbé sem implementálnak olyan értékeket, mint a szolgáltatást igénybevevő elégedettsége, vagy a negatívan alakuló bűnözési félelem. A szignifikáns diszkrepancia a valóság és az arról alkotott véleményekben sok olyan tényezőre vezethető vissza, amelyek feletti figyelem elsikkad az egzakt statisztikai mutatók melletti érvélés mellett. Felismerve a helyzet tarthatatlanságát a bűnüldözés hatékonyságának mérésére már korábban is történtek lépések, de ez idáig valódi áttörés még nem született. Elméletemben a hatékonyság képletének modellezésére teszek kísérletet.

Kulcsszavak: *bűnüldözés, hatékonyság mérése, objektív biztonsági helyzet, szubjektív biztonságérzet, kriminálstatisztika.*

Bevezetés

A magyar statisztikusok már igen korán felismerték a bűnügyi statisztikában rejlő lehetőségeket, illetve azt, hogy a kriminálstatisztika adatai, és azokon alapuló törvényszerűségek megismerése nélkül semmit nem tehet az állam a mindenkori bűnözés ellen.¹ A statisztika olyan módszertani tudományág, amely alapvetően tömegjelenségek vizsgálatával foglalkozik, abból a célból, hogy releváns következtetésül szolgálhassanak fontos tények megállapításához, illetve felhasználhatóvá váljanak különféle elméletekhez vagy kutatásokhoz. A statisztikára jellemző fogalmi ismervek éppúgy alkalmasak a kriminálstatisztikára is, annyi eltéréssel, hogy a kriminálstatisztika a bűnözést, mint

¹ Dr. Domokos Andrea (2013), A kriminológiai gondolat megjelenése a magyar büntetőjogban a XIX. század végén. 64.

társadalmi tömegjelenségét elemzi módszereivel, de valójában nem a valós bűnözést tárja fel, mindössze az ismertté vált bűnözésről ad többé-kevésbé reális képet.

Az utóbbi években egyre nagyobb hangsúly helyeződött a statisztikai adatszolgáltatás valóságtartalmával kapcsolatos szépsziszemre, ami leginkább annak köszönhető, hogy soha ilyen mértékben nem távolodott el egymástól a bűnözést leképező statisztikai adatok mutatta helyzetkép és az emberek bűnözéstől való félelemérzete. A bűnüldöző szervek eredményességi mutatói egyre növekvő és javuló eredményességet tükrözve olyan képet sugallnak, mintha a bűnözés igazából veszélymentesen és könnyen leküzdhető feladat lenne. Ez a tendencia hamis illúziót keltve, félrevezetésül szolgál olyan téves következtetések és gondolkodási sémák kialakításához, amelyek a társadalom bűnüldözéssel szembeni intoleranciájához vezetnek.

1. A „bűnüldözés statisztikája” – az eredményesség dimenzióit demonstráló output kriminálstatisztika anomáliái²

A bűnügyi statisztika feladata a bűnözés feltérképezése és valós leírása, azaz annak viszonylag pontos rögzítése, hogy ez a társadalmilag deviáns tömegjelenség a társadalomban milyen szerepet játszik. A bűnözésről alkotott képet a társadalom viszont csakis a bűnüldöző szervek munkáján, azaz a jogalkalmazás minőségén keresztül ismerheti meg. „A bűnözés és a jogalkalmazó tevékenység közötti szoros kapcsolat lényege, hogy a cselekmény a jogalkalmazó tevékenysége során válik ismertté, a vizsgálat szempontjából kategorizálhatóvá, mennyisége felismerhetővé, szerkezete elemezhetővé.”³

Amennyiben a rendőrség tevékenységén keresztül ismerszik meg a bűnözés, és válik láthatóvá és mérhetővé, úgy a rendőrség lesz a felelős a kriminálstatisztika minőségéért is. A gond ezzel mindösszesen az, hogy a rendőrség társadalmi és szakmai megítélése ugyanettől a mutatótól függ, vagyis tevékenységével maga állítja elő a bűnügyi statisztikát. Jogosan merül fel a kérdés, hogy ha maga termeli a bűnözési adatokat a releváns cselekmények felderítésével, vajon nem fog-e óhatatlanul is torzítani a bűnözést bemutató statisztikákon, főleg ha a saját munkájának pozitívabb megítéltetése a cél? Az ismertté vált bűnözés arányát tekintve az előbbi dilemmának köszönhetően tér el a valós bűnözéstől, aminek legfőbb okát a

² Jelenleg nálunk a bűnüldözésben nincs input statisztika. Vagyis annak mérése, hogy milyen bemenő ügyekkel kezdenek a hatóságok, nemcsak az eredményesen befejezett ügyek. Mindkét esetben van előnye és hátránya is. In: Kertész Imre: Statisztikai mozaik. Belügyi Szemle, 2002/4. szám. 30.

³ Vavró István (1998): A bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás jellemzői. Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai Ismeretek-Bűnözés-Bűnözéskontroll. Egyetemi Könyvtár. Corvina kiadó. 54.

látencia és a regisztrált bűnözés számításának sajátos módja adja. A látenciában maradás egyik indoka a feljelentési hajlandóság, hiszen a legtöbb bűncselekmény a lakosság közreműködésével jut a hatóság tudomására. Ezt befolyásolja nagymértékben, hogy az állampolgár a büntetőeljárás bürokratikus módszereivel mikor és milyen mértékben szembesül. Amihez hozzájárul az is, hogy a hatóságok az írott jog sajátos értelmezéseivel élve, jogalkalmazási mozgásterüket kihasználva, az eredménytelennek tűnő ügyek esetében eleve kibújni igyekeznek a büntetőeljárás officialitási elve alól.⁴

A kriminálstatisztika tehát kizárólag az ismertté vált bűnözésről nyújt képet, azt is a hatóság sajátos reagálásán és rábízott statisztikai adatszolgáltatásán keresztül. Az adatok között meg kell különböztetnünk a cselekményi és elkövetői oldalt. A tudomásra jutás módja alapvetően kétféle lehet, egyik az állampolgári bejelentések, vagy feljelentések, a másik a hatóság tudomására jutása saját hatáskörben.

A bűncselekményeket megkülönböztethetjük felderítettség szerint is, a bűncselekmények egy része felderítetlen marad, más részében az elkövetőt a nyomozóhatóság eredményesen felderítette. A bűncselekmények nagy része a nyomozás elrendelését követően utólagosan kerül felderítésre és utólag válik ismertté az elkövető, lényegileg ez a mutató adja meg a bűnildőzés eredményességét.

A statisztikai célú adatgyűjtés és rendszerezés kétségtelenül output célokat szolgál, az adatok személyi és tárgyi kategorizálása, rugalmatlansága miatt tartam idősorokba rendeződik és egy állapotot mutatva valójában több év adatait átlagolja. Az ERÜBS és a bírósági statisztika ennél fogva operatív nem mutatja annak az évnek a bűnözési tényeit, amikor készítették, hiszen az adatok minden esetben az eljárás bizonyos szakaszaihoz kapcsolódnak, így az évekig elhúzódó nyomozati szakasz vagy bírósági eljárás adatai összemosódnak az adatkészítés évének tényleges adataival. Ezen felül nem kapunk teljes képet az alanyi és a tárgyi oldalról, hiszen az ügyekben és az elkövető nem minden esetben kapcsolódik össze a bűncselekménnyel, gondolva arra, hogy a bírósági statisztika csak a legsúlyosabb bűncselekményt rendeli az elítélthez.⁵ A bűncselekmények számszerűsítése szintén problematikus a büntetőjogi fogalmak és minősítések sajátos megítélése miatt, utalva itt az

⁴ Korinek László (1998): A bűnözés visszatükröződése. Látens bűnözés, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai Ismeretek-Bűnözés-Bűnözéskontroll. Egyetemi Könyvtár. Corvina kiadó. 77.

⁵ Kovacsicsné Nagy Katalin (2006): Statisztika és/vagy nyilvántartás, In: Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában, Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2006. 140.

egység, többség és halmazat kérdéseire. Ugyancsak nem kapunk képet az elkövetők számáról, mivel az adatsorokban többször is szerepelhetnek az eljárás egyes fázisaihoz képest különféle minősítésben.⁶

Amennyiben valós és naprakész adatokat szeretnénk kinyerni és tényleges képet kapni a bűnözés és ezzel együtt a bűnüldözés helyzetéről, úgy az aktuális bűnügyi nyilvántartások állapotát kellene figyelembe vennünk és kutatási célból feldolgoznunk. Azonban ezeknek a nyilvántartásoknak, mint a „Büntettek nyilvántartása”, a bűnügyi ügyforgalmi statisztika, a bírósági statisztikáknak a jogerős elítéltekre vonatkozó adatgyűjtése, és a büntetésvégrehajtásnak a fogvatartottokról szóló nyilvántartása egymástól és az ERÜBS-től függetlenül működnek.

A krminálstatisztika adatait a bűnözés területi és nemzetközi összehasonlítása érdekében különféle számított értékekkel egészítik ki. Ennek során az ismertté vált közvadás bűncselekményeket általában a lakossághoz, esetleg annak vétőképes számához arányosítva 100 ezer vagy 10 főre számítják, amit „bűnözési gyakoriságként” jellemzünk. Ez korcsoport és bűncselekménytípus beosztásban is megadható, így a korspecifikus mutatószámok szemléltetik egy-egy korosztály vagy bűncselekmény típus arányát. A számok elsősorban a bűnözés kontroll szervezetének nyújtanak értékes információt saját tevékenysége hatékonyabb szervezése és fellépése érdekében. A számadatok megfelelő, tudományos igényű értelmezése szükséges ahhoz, hogy helyes következtetést lehessen levonni a statisztikából. „Nagy különbség van gyilkosság és gyilkosság között...- statisztikai számban minden eset egyforma, csak mennyiségileg vétetik tekintetbe, nem minőségileg.”⁷

Az amerikai kriminológusok a kriminálstatisztika hiányosságaira már ideje korán felfigyeltek, aminek kiküszöbölésére kutatásokba kezdtek létrehozva az egységes bűnügyi statisztika (UCR) mellett alkalmazott országos bűnügyi viktimizációs felmérést (NCVS), 1986-ban pedig az eseményeken alapuló országos bejelentési rendszert (NIBRS).⁸ Ez utóbbi fontos kísérlet volt az olyan adatok gyűjtésének a fejlesztésére, amelyek a rendőrség tudomására jutnak, de a bűnügyi statisztikákban nem jelennek meg. A viktimizációs felmérés a be nem

⁶ Vavró István (2002): A kriminálstatisztika és a bűnözés valósága. Kriminológiai Közlemények. 60.szám.15-21.

⁷ Földes B(1899), A bűnügy statisztikája. Budapest,157.

⁸ Freda Adler, Gerhard O.W.Mueller, William S. Laufer (2000), Kriminológia, Osiris, 60-61.

jelentett bűncselekmények esetében az áldozattá válás mértéke, és milyensége alapján von le következtetést.⁹

A bűnözés, mint tömegjelenség az arányszámoknál fogva minden spektrumában differenciálható, fajlagosítható és arányosítható, tehát cselekményi és személyi oldalról megítélhetővé válik minősége és a változása. A kriminálstatisztikai adatok leképezik az általuk mért jelenséget, rálátást kapunk az eltérések miatt a bűnözés makroszempon-tú okságára gondoljunk csak az egyes területek eltérő etnikai összetételére vagy akár urbanizációs hatásaira, továbbá a kriminálgeográfiai vizsgálatokkal megoldásokhoz juthatunk a bűnözés háttérjelenségeinek megértéséhez.

A bűnüldözés és a bűnözés közötti szoros összefüggés aligha lehet kétséges, tekintetbe véve az utóbbi évek jelentős kutatási eredményeit, gondolva itt a látens bűnözésre. Az elemzések mégis sokszor sematikusak. Így például, ha nőtték a bűnözési mutatók=romlott a közbiztonság=rosszul dolgozott a rendőrség, miközben ha ez egy magas látenciájú bűncselekménytípus esetében történik (ittas vezetés, családon belüli erőszak stb.), akkor biztosan állíthatjuk, hogy sokkal inkább a bűnüldöző szerv hatékonyságának növekedéséről kaptunk tanúbizonyságot.¹⁰ A jelenlegi statisztikák mögött lényegében homogenizáltan számszerűsített jogi tényezők sokaságának matematikai képletei nyugszanak, amelyek mögé nézve azt észleljük, hogy azok alacsony relevanciát élveznek a hatóságok bűnüldözési képességeivel. Igazság szerint, ha valós képet szeretnénk kapni a nyomozás hatékonyságáról, úgy azt a nyomozáseredményesség számított értékeinek a nyomozóhatóság bűnüldözési „képességéhez” viszonyítottan határozhatnánk csak meg. Amennyiben elfogadjuk a tényt, hogy kapcsolat van a bűnözés intenzitása és a bűnüldözés minősége között, úgy a bűnüldözés helytelen bemutatását szolgáló valótlan statisztikával magunk is hozzájárulunk a bűnözés téves diagnosztizálásához és az aránytalansága miatt kialakuló anomáliákhoz.

A nyomozás eredményességének megállapításához felhasznált változókat, mint az ismert és ismeretlenes nyomozás elrendelések számát minden esetben az adott ügy kimenetelének és befejezési módjaihoz viszonyítva arányosítjuk. Ezek alapján az eredményességet statisztikailag a nyomozás-eredményesség, ismeretlen elkövető felderítése, a bűncselekmények felderítési aránya, és a tisztázási útmutató konstrukciójában vizsgálhatjuk meg.

⁹ Alfred Blumstein-Jacqueline Cohen-Richard Rosenfeld(1991),A viktimizációs adatok hivatalos rendőrségi statisztikákkal való összevetéséről, *Criminology*, 237-263.

¹⁰ Kertész Imre(2002): Statisztikai mozaik. *Belügyi Szemle*, 2002/4. szám. 29.

Jelen téma szempontjából inkább érdekes annak meghatározása, hogy mit is takar a nyomozás eredményesség.

A mutatók eredményességi értékeinek megállapításánál, azaz a validitás tisztázásánál elsősorban kriminálpolitikai/jogi tényezők játszanak szerepet, ettől függően matematikai módszerekkel szűkíthető és bővíthető a számláló és a nevező és flexibilisen variálható a várt eredmény.

Tekintsük át, hogy a nyomozás eredményesség szempontjából mi kerül a képlet számlálójába, hogy az összes befejezett nyomozás alapján eredményesnek tekintsük a bűnüldöző szerv, azaz a rendőrség munkáját. Ebből csak azokat emelem ki, amelyek a rendőrség, mint nyomozóhatóság szempontjából relevánsak:¹¹

1. a vádértékű és egyéb befejezésekből,
 - vádindítvány, lényegében a vádemelési javaslat.
2. nyomozásmegszüntetésekben,
 - nem bűncselekmény, hanem szabálysértés,
 - megrovás,
 - a cselekmény társadalomra veszélyességének megszűnése,
 - büntethetőséget kizáró okok,
 - büntethetőséget megszüntető okok,
 - megállapodás,
 - legfőbb ügyész feljelentése külföldi hatóságnál,
 - fedett nyomozó.

A nevezetőbe az eredményesek mellé hozzáadásra kerülnek az eredménytelenek, amelyek az alábbiakat takarják:

- a bűncselekményt nem a gyanúsított követte el,
- nem állapítható meg bűncselekmény elkövetése,
- nem állapítható meg az elkövető kiléte,
- nem állapítható meg, hogy a bűncselekményt a gyanúsított követte el.

¹¹ Martosi Ádám (2001): A nyomozások eredményességének statisztikai mutatói. Kriminálstatisztikai értesítő. 2001/29. szám

A számítás szempontjából irreleváns, tehát se a számlálóba se a nevezőbe nem kerülnek be az alábbi jogi tények:

- a nyomozásmellőzés,
- a nyomozás felfüggesztés,
- a korábban már jogerősen elbírált,
- a bűncselekmény hiányos megszüntetés,
- a vádemelés elhalasztása utáni nyomozásmegszüntetés,
- a vádemelés elhalasztása utáni vádemelés.

eredményes

Nyomozáseredményesség = ----- X 100

eredményes + eredménytelen

A fenti képletből jól látható, hogy amivel jelentősen befolyásolni lehet a nyomozás eredményességét a regisztrált bűncselekmények alapján az a nevezőben található eredménytelen nyomozások számának csökkentése. Ennek egyszerű módja a megszüntető és a felfüggesztő okok közötti feltétel valamelyikének áthelyezése. Vagyis, ha a jelentősebb mennyiségi értéket takaró bármely megszüntető okot áthelyezzük a felfüggesztő okok közé, úgy máris javítottunk a nyomozás eredményességén, ami persze az ismeretlen tetteses felderítési mutatókat nem javítja, viszont lezárásukat így valójában a felderítés statisztikai eredménytelenségének konstatálását elődázza. Így már könnyen érthető, hogy miért emelte át a jogalkotó két alkalommal is az elkövető kilétének megállapításának hiányát a nyomozás felfüggesztő okok – azaz a irreleváns jogi tényezők közé –.¹²

A nyomozás eredményesség statisztikai output adataiból a következő főbb következtetések vonhatóak le:

- az ilyen típusú statisztikai adatok lényegében tartam, vagyis állapot adatok és nem az adott év releváns jogi történéseit mutatják be, hanem egy homogenizált időbeli és jogi konstrukciók együttesének átlagát,
- a nyomozás eredményesség az adott bűnüldöző szerv munkájáról ad képet, de ezek a mutatók ellenben a bűnözési mutatókkal nem fajlagosak, így az egyes hatóságok

¹² 2006. július 1. és 2009. augusztus 12. között a nyomozás megszüntetésének volt helye, ha az elkövető kiléte a nyomozás során nem volt megállapítható. A 2003. július 1. és 2006. június 30. közötti időszakban, illetőleg 2009. augusztus 13. óta e jogcímen a nyomozás felfüggesztésére kerül sor.

eredményességi mutatói egymással nem összehasonlíthatóak, ugyanis viszonyítottan nem jelenítik meg az egyes hatósági kondíciókat, munkaterhet, munkaképességét, kapacitásra vonatkozó adatokat nem hordoznak.

- bűnözéskontroll, tehát a bűnüldözési funkció eredményességét olyan matematikai és statisztika úton képzett mutatókkal mérik, amelyek eljárásjogi és adminisztratív tényezőket számszerűsítenek,
- az eredményesség szempontjából nem számítanak azok az eseteket, amelyek bár a hatóság tudomására kerültek, tehát már büntetőeljárás relevanciát kaptak - feljelentést tettek bennük vagy bejelentésre kerültek –, de azokban a hatóság bármely okból saját döntése miatt nem indított nyomozást, vagyis az eredményesség növelése oldaláról előnyös volt az ilyen ügyekben való nyomozás elkerülése,
- az ismeretlen elkövetővel elrendelt nyomozások a felderítési eredményesség nem mérhető, mivel nem állapítható meg, mert ennek eldöntését a szervek az egyéni körülmények függvényében szabadon értékelik, függetlenül attól, hogy már nem az adott konkrét ügyhez viszonyítják, hanem az összes adott évben előfordult ismeretlenes nyomozáselrendelésekhez,¹³
- az értékek számszerűsítést a számlálókba és a nevezőkbe, illetve az irreleváns tényezők diszkrecionális kialakításával végzik, úgy hogy ezzel jogi, szakmai és kriminálpolitikai szempontok alapján validálják az egyes értékeket,

A bűnüldözési statisztika eredményeinek fenti káros hatásait számos tanulmány mutatta már be. Legfőképpen a látens bűnözés visszatükrözésére való alkalmatlanságában mutatkozik meg a bűnüldöző tevékenység jelenlegi mérési modellje. Tovább kumulálódik anomáliája annyiban, hogy homogenizáltsága miatt kapcsolása a munka minőségéhez, bérezési és illetményrendszerhez komoly ellentmondásokat és szervezetben belüli zavarokat kelt.¹⁴

¹³ 5-ös számú rendkívüli Bűnügyi Tájékoztató, BM. Budapest, 1964.

¹⁴ Kádár János r. alezredes: A bűnügyi statisztika felhasználásáról a rendőri vezetésben. Rendőrségi Szemle, 1967.9.szám. 55.

3. Minőségi követelmények a bűnüldözés statisztikájában¹⁵

Amikor statisztikai adatokról és azok minőségi kérdéseiről beszélünk, óhatatlanul a felhasználók körének elvárásaiból kell kiindulnunk. Természetesen a bűnüldözési statisztika adatokat szolgáltat a kriminológiai elemzésekhez és kutatásokhoz is, illetve azokat más szakmai célokból is felhasználhatjuk. Azonban lényegét tekintve adminisztratív számadatai inkább a társadalom számára közölnek információkat a bűnüldözés tevékenységéről, vagyis arról, hogy mennyire küzdöttek meg az aktuális bűnözéssel, milyen a reagáló képességük, illetve mennyire képesek ellátni feladatukat és garantálni a közbiztonságot. Alapvető kritérium tehát az adatközlés szakszerűsége és etikussága.

Korrekt, hiteles, pártatlan tájékoztatást vár el a társadalom, amihez biztosítani kell az adatkészítő és a közlő függetlenségét és megbízhatóságát, hiszen csak ezek megléte szavatolhatja a szavahihetőséget és a bizalmat. Korábban a statisztikai minőséget kizárólag a pontossággal azonosították, tehát a statisztika szakmailag és matematikailag egyaránt készüljön nagyfokú alapossággal és hozzáértéssel. Később ez kibővült a relevanciával, és az időszerűséggel, majd ez a skála további három elemmel szélesedett.

A hivatalos statisztika minőségének tudományos definíciója (Encyclopedia of Statistical Sciences)¹⁶ szerint a teljes körű minőség:

- egy termék minőségét alapvetően az határozza meg, hogy mennyiben elégti ki a termék felhasználójának jelenlegi és várható igényeit,
- **a minőség fogalmának tükröznie kell a termék minden olyan tulajdonságát, mely alapján a felhasználó dönthet a termék minőségéről.**

Az Encyclopedia alapján a hivatalos statisztika minőségének öt fő eleme van: a tartalom, a pontosság, az időszerűség, a koherencia és összehasonlíthatóság, a hozzáférhetőség, és átláthatóság. Az Eurostat által elfogadott ajánlás szerint a minőség ismérvei a következők: relevancia, pontosság, időszerűség, hozzáférhetőség és érthetőség, összehasonlíthatóság, koherencia.

¹⁵ Marton Ádám (2006): „Minőség” a hivatalos statisztikában, In: Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában, Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2006. 149-159.

¹⁶ John Wilson(1998), Encyclopedia Statistical of Sciences, Update vol. 2., Kotz, Samuel editor (1982-1999), New York, 745.

Ezek a minőségi ismérvek önmagukban nem könnyen értelmezhetőek, azokat minden esetben az általuk takart adatok és felhasználók vonatkozásában kell értelmeznünk. Röviden áttekintés tennék és magyarázatot adok az egyes minőségi ismérvek jelentésének a bűnüldözés statisztikájára vonatkoztatva:

- **Relevancia** (fontosság) azt takarja, hogy a statisztikai adatok kielégítik-e a felhasználók igényeit, megfelelnek-e azoknak. Ténylegesen rendelkezésre áll-e az összes olyan adat, amely ahhoz szükséges, hogy a felhasználó meg tudja ítélni az adott kérdést, problémát vagy tevékenységet, amit az adat illusztrál. Ennél két fontos kérdés tisztázása szükséges, az egyik, hogy mit szeretne tudni a felhasználó? A másik: mennyiben fedí le a szolgáltatott adat a felhasználó ilyen irányú adatigényét?

A bűnüldözésre utalva a relevancia arra keresi a választ, hogy a társadalom valójában a büntetőjogi és eljárásjogi, illetve adminisztratív tények alapján képzett számítási adatokra kíváncsi, vagy sokkal inkább arra, hogy mennyire látja el feladatát a rendőrség és tölti be rendeltetését? A bűnüldözés adekvát választ ad-e a bűnözésre? A felhasználó elsősorban a szűkebb – helyi – illetve tágabb – országos – környezetének bűnözésére viszonyítva várja, hogy pontos képet kapjon a bűnüldözés minőségéről, amelyet igyekszik összhangba hozni saját tapasztalataival. A korábbi fejezet alapján megállapítható, hogy az eredményességet megjelenítő adatok jelenlegi képzése nem alkalmasak arra, hogy valójában egzakt és reális módon megítélhetővé tegye a bűnüldözés bűnözésre adott választát, mert egyrészt hiányosak, másrészt nem fajlagosak, így igazából a felhasználó nem kap képet belőlük a tevékenység minőségéről, ezzel relevancia tekintetben nem felel meg a minőségi elvárásoknak.

- A **pontosság** a becsült statisztikai adat és a valódi sokasági érték közötti eltérés mértéke. A pontosság megállapításánál elsősorban a különféle hibaformákat kell megemlítenünk, amelyek az adatok pontos kialakítását hátrányosan befolyásolják. Ilyennek tekintjük a mintavételi és a nem mintavételi hibákat, amelyek a lefedettséggel és a reprezentativitással függnek össze. Mindkettő a sokaság felmérésével összefüggésben az adatszolgáltatás adatgyűjtési hibáit tükrözi vissza, amelyek különösen a kérdőíves felméréseknél bírnak jelentőséggel. A bűnüldözési tevékenységet megjelenítő adatok elsősorban informatikai adatszolgáltatás során

az egyes ügyekből kinyert adatokból történik, esetükben nem beszélhetünk hibás mintavételi megoldásokról, illetve adatfeldolgozási tévedések a pontos fogalmi definíciók és az informatikai rögzítettség okán csak szórványosan feltételezhetőek.

- **Időszerűség, időbeli pontosság**, az időszakot takarja, amire az adatszolgáltatás vonatkozik, tehát az a referencia időszak, amit demonstrál a statisztika, az megfelel a valóságnak. Jelen esetben például az adott évre vonatkozó nyomozás eredményességi mutató alapján valóban annyi ügy került vádemelési javaslattal továbbításra vagy bűncselekmény hiánya miatti megszüntetésre. A gond ezeknek az adatoknak az időbeli pontosságával mindössze annyi, hogy a számítás alapját képező jogi vagy adminisztratív tények csak az ügy befejezést datálják, a keletkezés pedig igen gyakran nem esik egybe az adott időszakkal, így a tevékenység folyamat jellege eltűnik a számok mögött. A 2009-es ERÜBS statisztikákban a megjelenített adatok 43%-a nem abban az évben keletkezett bűncselekményekkel számol, ugyanis az abban az évben elkövetett bűncselekmények csak 4-5 év múlva bukkannak fel számadatok formájában a későbbi statisztikában. Így ha a nyomozás eredményesség időbeli minőségéről akarunk képet kapni, úgy olyan adatszolgáltatás lenne célszerű, amelyik megjeleníti azt a tényt, hogy az adott tevékenységből mennyi jutott az adott időszakra. Ezzel nem járulna hozzá – az eredményesség állapot megjelenítése miatt – az adatszolgáltatásban meg nem jelenített érdemi tevékenységek elnyújtásaihoz esetenként az indokolatlan felgyorsításokhoz.
- A **hozzáférhetőség** azt feltételezi, hogy a felhasználók hozzájuthatnak-e a statisztikákhoz. A bűnüldözési tevékenységhez köthető statisztikai eredményességi adatok 2008-ig évről évre megjelentek az ERÜBS statisztikáiban az adott év bűnözési és bűnüldözési adatai között. 2009 óta a bűnüldözés ilyen jellegű adatai a rendőrség esetében már nem transzparenssek, azokra vonatkozó speciális adatszolgáltatást csak megkeresés ellenében teljesít. Ellenben az ügyészség, mint nyomozóhatóság nyomozás eredményességi adatai a honlapokon továbbra is megismerhetőek, hozzáférhetőek.
- Az **érthetőség** azt jelenti, hogy az adatok önmagukban érthetőek-e. Vannak-e külön információk az adatok képzéséről, létrejöttéről, felhasználhatóságának

kérdéseiről. Az adatokhoz külön értelmezési útmutató társult, azokat táblázatos, számszerűsített formában nyomtatott, és írott formában is rendelkezésre álltak. Azok értelmezése, azonban jogi és ügyfeldolgozási ismeret hiányában nehézségekbe ütközött.

- Az **összehasonlíthatóság** az adatok időbeli, területi és országok közötti összehasonlíthatóságára szolgál. Az eredményességi adatok esetében az időbeli összehasonlíthatóság az időbeli pontosságnál jelzett kritériumok nem teljesülése, és az időbeli homogenizáltság miatt értelmetlen, ugyanis az állapot megjelenítés miatt az adott év adatai magával a tevékenységgel nem befolyásolhatóak, így legfeljebb a statisztikai módszertan átalakításával variálhatóak. Az átlagosan 6 hónap és 1 év közötti nyomozások a későbbi év statisztikáiban jelennek meg, ennél fogva az eredményesség évenkénti viszonyított összevetése teljességgel téves következtetések levonásához vezet, ami ez által nem tükrözi vissza a bűnüldözés valós eredményességének változását. Azonban a területi összehasonlítás tekintetében szenved leginkább csorbát a minőség: az egyes nyomozóhatóságok eredményességi mutatói nem tükrözik vissza a kapacitásbeli különbségeket, ugyanez igaz az országokkal való összehasonlításra is. Az eredményességi mutatók számítási módja ugyancsak eltérő más országok esetében, annak harmonizálására nem történt kezdeményezés, így a nyomozáseredményességi mutató az összehasonlíthatóság ilyen kérdésében szintén nem állja ki a minőségi próbát.
- A **koherencia** biztosítja, hogy a különböző felhasználási célokból vagy különböző forrásokból előállított adatok kombinálhatóak. Ez az ismerv kapcsolódik az összehasonlíthatósághoz, de a bűnüldözési eredményesség szemléltetésénél leginkább a kriminológiai kutatásokhoz és a kriminálpolitikai kérdéseknél bírnak jelentőséggel az ilyen természetű adatok és vonhatóak le belőlük következtetések.

A minőség kérdésénél elkerülhetetlenül tisztázásra szorul az etikusság kérdése is. Azaz az a kérdés, hogy az adatok valóban az objektív valóságot tükrözik-e vissza, nem történik-e félrevezetés, esetleg statisztikai manipuláció.

A kriminálstatistika általam vizsgált területe a bűnüldözési eredményesség mutató, a minőség mérhetősége kérdésében hagy kívánnivalót maga után. Ehhez viszont elengedhetetlen a felhasználók egységes társadalmi igényeinek felmérése. Minőségirányítási kutatások tárhatnák fel a bűnüldözéssel kapcsolatos adatszolgáltatás felsorolt minőségi ismérveinek preferencia rendszerét. Ez lehetővé tenné, hogy a felhasználó véleményt formáljon az adatszolgáltatással szembeni minőségi elképzeléseiről, ezzel prioritást adva mindazokat az ismérveknek, amelyek jelenleg nem képezik alapját az ilyen adatszolgáltatásnak, tehát azt is megmondhatná, hogy milyen adatokra kíváncsi, és egyébként mit tart meggyőzőnek és hitelesnek.

4. A biztonság, mint a bűnüldözés célja – az objektív biztonság és a szubjektív biztonságérzet eltérő fogalmi megközelítése

A biztonságérzet és a biztonság meghatározása egymást feltételező tevékenység, mindenképp a biztonság alatt a társadalmi együttélés rendezettségéhez szükséges nélkülözhetetlen elemi feltétel, amit elsősorban negatív oldalról a hiányának aspektusából közelítenek meg szemantikailag. A Magyar Értelmező Kéziszótár¹⁷ a biztonság alatt veszélyektől vagy bántódástól mentes állapotot ért. A fogalom további magyarázatát, és értelmezését a Magyar Rendészettudományi Társaság szószeretéből nyerhetjük el.¹⁸ Innen derül ki, hogy a fogalom mindig időszak, helyszín viszonylatában bír jelentőséggel és dinamikus változásban van, azaz a környezet függvénye. A kockázati veszélyforrások szintje tehát sohasem statikus elemeken alapszik, azok permanens változása multiplikált változók halmazának összetevője. Továbbá a biztonság garantálása nem állami vagy hatósági monopólium, az tudatos kooperáció útján jön létre.¹⁹ Nézetem szerint a biztonság objektivitása rendszeralapú természete miatt alapjaiban megkérdőjelezhető, az észlelő és a rendszerben cselekvő, élő, a folyamat állandóan változó terében tevékenykedő alanyok – társadalom, lakosság – körétől, vagyis az azt érzékelő, arról felfogást kialakító egyén tőle leválaszthatatlan, a rendszer immanens része. Ennél fogva a biztonság éppúgy azonos a biztonságot és a kockázatokat felmérni képes vagy képtelen, a veszélyeket tévesen vagy hibásan prognosztizáló szubjektummal, hiszen ő az aki képet, és véleményt alkot és benne a „biztonság tudat” érzelmi töltetet vált ki, legyen az pozitív vagy negatív. Másrészt a biztonság ösztársadalmi értéként való megjelenítésének felfogása a felelősséget is áttelepíti

¹⁷ Akadémiai kiadó. 2002.

¹⁸ Forrás: <http://www.rendeszet.hu/linkc.htm> (Letöltés ideje:2014.02.10.)

¹⁹ Szabó Lajos: Mi a biztonság? Pécs, 2012.Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.80-85.

az egyénre, így onnantól az egyén saját „negatív” biztonságról alkotott szubjektív meggyőződéséért és érületéért is önmagának tartozhat felelősséggel. A fogalom önmagából fordul ki és nyer paradox értelmezést, ha a biztonságot immateriális egységként, vagy produktumként próbáljuk kezelni, ha pedig leválasztjuk a biztonságot érzékelő egyénről, úgy a rendszerszemléletű értelmezésének fordítunk hátat, és tesszük a biztonságot fogalmilag ellentmondásossá.

Ha a biztonság nem is mérhető, de a hiányának szintje igen, ennek minősége és mennyisége kockázatelemzések valószínűségi értékévé válhat. Lényegében ezzel az eljárással érhetjük el, hogy a biztonság megfogható legyen, valójában inverz módon ilyen formában nyerjük ki a biztonság objektív elemét. A biztonság, és a negatív oldalát jelentő deficitének területei a kockázatok és veszélyek, a kriminálpolitika és normatív jogalkotás struktúráival és intézményeivel vannak kölcsönhatásban. A lakosság az államtól várja a biztonság szavatolását. Az állam feladata olyan keretfeltételek létrehozása, fenntartása és folyamatos javítása, amelyek lehetővé teszik a polgárok fizikai, szociális és gazdasági biztonságát, megfelelő életminőségük fenntartását, sorsuk előrelátó tervezését.²⁰ Abban azonban nincs egyetértés, mekkora fenyegetést jelentenek a bűnözés egyes megváltozott és teljesen újformái, ezek megváltoztatják-e, és mennyiben a közbiztonság helyzetét. A konszenzus hiányának lényegi oka, hogy máig nem sikerült kialakítani az objektív biztonság meggyőző mérőrendszerét, alighanem azért, mert a biztonság iránti igény alapján korlátlan, sohasem elégíthető ki maradéktalanul,²¹ ami abban a paradoxonban is megnyilvánul, hogy a biztonság javulásában a biztonságigény tovább nő.²²

Kutatásokból megállapítható, hogy az áldozattá válás lehetősége – azaz objektív biztonság – és a szubjektív biztonságérzet között nemhogy összefüggés nincs, hanem éppen fordítottja igaz, tehát pont azokon a területeken, régiókban vagy országokban a legmagasabb amelyekben a legkisebb az áldozattá válás esélye. A félelemérzet kollektív felfokozódása tömeges teljesen irracionális és indokolatlan következményeket vonz be, így történhetett, hogy a 9/11-i merénylet után a polgárok tömegesen tértek át közúti közlekedésre a légi közlekedésről, ami csaknem 1600-zal növelte meg a közúti balesetben elhalálozottak

²⁰ Hans-Jörg Albrecht(2010), Biztonság és bűnmegelőzés. Kriminológiai tanulmányok 47. Budapest. 18.

²¹Hassemer,W(2006): Strafrecht, Praventio,n,Vergeltung. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik7/2006., 270.

²² Kaufmann,F.-X(1987):i.m.38.o.,Euler-Cook,S.: Verbrechensvorbeugung in Städten. Kulturvergleichende Reflexionen. Kriminalistik, 46/1992.,563-568.

számát.²³ Végül soron azt is mondhatjuk: ha a bűnözés (pontosabban az attól való félelem) a fejünkben, az érzéseinkben, szorongásainkban létezik elsősorban, akkor tulajdonképpen helyesen jár el az állam. ha lélektani placebókkal kezel bennünket, és felesleges lenne bajlódnia az egyes biztonsági intézkedések hatékonyságának vizsgálatával.²⁴

A helyi közösség és az egyén közbiztonságért való nagyobb felelősségére, és a centralizált bűnüldözési hatóság gyengeségére hívja fel a figyelmet Finszter Géza, egy olyan társadalomban, ahol a bűnözéstől való félelem fokozódik, miközben a közbiztonság érdekében folytatott állami tevékenység hatékonysága és tekintélye visszaszorulóban van. „A hagyományos közösségi formák felbomlása az új kohéziós erők késlekedő támadása a közösség építésének alapmotívumát a félelemben leli meg, ehhez pedig nem szövetségesekre, hanem az ellenség felmutatására van szükség. Az ilyen közösség nem a biztonság, hanem az újabb konfliktusok termelői lesznek. Az egyéni és a kollektív védelmi képességek elgyengülése a rendészeti hatóságok teljesítményét is jelentősen rontja, minthogy azok a közbiztonság általános állapotáért vállalják a felelősséget, de szinte semmit sem tudnak tenni a helyi közbiztonság érdekében. És minél inkább centralizált a szervezetük, annál tehetetlenebbek a helyi bajokkal.”²⁵

Vajon mi indokolja, hogy oly annyira eltér egymástól a biztonságról alkotott kép, vagyis a biztonságérzet és a statisztikákból megállapítható vagy prognosztizálható valós bűnözési veszély mértéke? A választ a fogalom téves és hiányos megközelítésében látom. Amennyiben a biztonság objektív vagy szubjektív értelmét firtatjuk, úgy elengedhetetlen a rendszerszemlélet miatt, az elemek változó terében a veszélyeket tudatosan érzékelő individuum elhelyezése, vagyis fogalmi körbe vonása. A biztonság nemcsak képesség annak megőrzésére, vagy állapot, amit szavatolni kell, esetleg termék, amit létre kell hozni, hanem felfogás, attitűd, azaz egy tudati mechanizmus eredménye, ami illeszkedik a kollektív értékrendbe és visszatükrözi az egyének félelemérzetének általános és egyéni szintjét.

²³ Gigenzer, G (2006): Out of the frying pan into the fire. Behavioral reactions to terrorist attacks. Risk Analysis, 26/2006.347-351.

²⁴ Papp András László (2012): Biztonság és hatékonyság: a rendészeti (állam) hatalom alkotmányos felfogásának alakulása a digitális társadalomban. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Pécs. 31.

²⁵ Finszter Géza: Erőszakszervezet vagy biztonságot szolgáltató hatóság. Budapest, 2010. Kriminológiai tanulmányok 47.

5. A hatékonyság mérési kísérletei a rendőrségnél²⁶

Az 1990-es évek közepére már nyilvánvalóvá vált egyes rendőri szakemberek számára is, hogy az értékelési gyakorlat, amely a bűnügyi helyzetre vonatkozóan a 90-es évekre kialakult, több diszfunkcionális elemet is tartalmaz. A rendőri szervek szakmai eredményességének megítélésére használt átlagos nyomozás- és felderítési eredményességi mutató alkalmatlan az adott szerv tényleges eredményességének mérésére.²⁷ 1997-ben az Országos Rendőr-főkapitánysági vezetés elé egy teljesen új értékelési rendszert terjesztettek, amelynek a gyakorlati kipróbálásáról is döntés született. Három fázisban próbálták bevezetni a rendszert, először három, majd öt megye és végül Pest Megye adatait dolgozták fel. Az új értékelési rendszer egyértelműen pozitív eredményeket hozott. Számos olyan ismeret birtokába jutottak, amelyet a korábbi statisztikai mutatók nem szemléltettek ezzel átalakították a korábbi eredményességi mutatókat:

- a rendőrsűrűsége végzett mérés átrendezte a rangsort a főkapitányságok között,
- települési (helyi) szintű mérés egyértelműen operacionáljja a rendőri erőket, láthatóvá tette a „típusos” regionális bűncselekményi fertőzöttséget,
- eltérő volt a rangsor az egy bűnügyre vetített költségmutatók tekintetében is, ami szintén jelentősen átrendezte a hatékonysági rangsort.

Az új értékelési rendszer szempontrendszer:

1. Állampolgárok, önkormányzatok bevonása az értékelési rendszerbe közvélemény-kutatási módszerekkel.
2. Hagyományos bűnözési statisztikai adatok kombinálva a társadalom statisztikai mutatókkal, mint mennyi az adott típusú bűncselekmények száma 100 ezer főre viszonyítva.
3. Nem egymáshoz viszonyítják a területi statisztikákat, hanem az előző időszakhoz, főleg tendenciákat, változásokat mérték.
4. Súlyozott mérőszámok képzése és mérése a Btk. szerinti büntetési tételek átlagolásával képzett nominális számokkal.
5. Tisztázási mutató használata, amely azt mutatja meg, hogy az adott időszakban a rendőrség hány ügyel foglalkozott. Vagyis azokat az ügyeket is tartalmazza, amelyeket nem intézett el, vagyis megszüntetett.

²⁶ Dormán Tivadar: Új szemléletű értékelési rendszer, Belügyi Szemle, 2002/4. szám.15-23.

²⁷ U.i.15.

6. Az adott szerv humán, anyagi-technikai, és pénzügyi kondicionális állapota. Mennyi pénzzel, hány rendőrrel dolgoznak, milyen a technikai-eszköz kihasználtságuk.

A teljes rendszer bevezetését 2003-ra tervezték, azonban erre mégsem került sor, viszont elindított egy olyan gondolkodást, amely a szubjektív biztonságérzet szerepének elismeréséhez és felértékelődéséhez vezetett.

6. A „hatékonyság” szemléltetésének előfeltételei a bűnüldözés statisztikájában

Koncepcionális szinten átgondolást igényel a bűnözés és a bűnüldözés jelenségének és hatásainak elkülönítése, és egymástól független kezelése. Valójában a kauzális sémában való megközelítés miatt bicsaklik meg a bűnüldözés és a bűnözés jelenségéhez való szubjektív viszony és a közbiztonság objektív tényei között fennálló kapcsolat hiteles interpretációja. A bűnözés nem a bűnüldözés következménye, az oksági láncban egyik sem tölt be kizárólagos ok vagy okozat szerepet. Így a bűnözés kezelését hivatott különféle intézményes megoldások, intervenciók és megoldási kontraerziók, legyenek azok szigorúak, mint a „zéró tolerancia” vagy megengedőbbek, a bűnüldözés eszközével operálva kívánnak hatni, miközben nem mozdulnak ki – a szűk egyirányú okság – egyöntetűsített képletéből.²⁸ Be kellene ismernünk, hogy a bűnüldözés minőségének javítása, hitelességének, bizalmának növelése valójában nagyobb hatást gyakorol a bűnözésre, mint ha pusztán eszköznek tekintve alkalmazzuk a bűnözés visszaszorítására. Ezt igazolták azok a kutatások is, amelyek egymással ellenkező irányú bűnüldözési felfogások eredményeit elemezve arra a következtetésre jutottak, hogy azok közel azonos hatásfokkal működve alakították át a bűnözési helyzetet.²⁹ Azonban a kriminológiai kutatások következetesen igazolták a bűnözés és a bűnüldözés közötti szoros összefüggést és kölcsönhatást. „A bűnözés a társadalomba determinált jelenség, ezért minősége a társadalom és nem a bűnüldözés kudarca. A bűnözés tehát a társadalmi viszonyok eredménye, ami maga is egyéb viszonyokat teremt. Ilyen viszony a bűnüldözés, amely a bűnözés által termelt viszonyoknak a kezelésére hivatott, a bűnözés társadalmi kontrolljának a legjelentősebb rendszere. Eredménye, vagy eredménytelensége, hatékonysága kölcsönhatásban van a közbiztonsággal, ami ma már cseppet sem mérhető a hagyományos módszerekkel. Gondolva arra, hogy a bűnüldöző apparátus a nyomozáseredményesség

²⁸ dr. Sárosi Péter, „Zéró tolerancia” veszélyes illúziók a rend fenntartásáról. 2008. Beszélő, XIII.évfolyam 3. szám.1-6.

²⁹ Bernard Harcourt, Illusion of order: The False promise of Broken Windows Policing. Cambridge, Mass: Harvard University Press, 2001. 90-104.

szempontjából lehetőségeit maximálisan kihasználva is növekvő bűnözési rátát produkál.”³⁰ A két alrendszer egymásra hatva, egymást befolyásolva jeleníti meg a kriminalitást, így bármelyik állapotának másiktól független értékelése, hangsúlyozása önmagában értelmetlen, inkonzekvens, és végképp nem stratégiai aspektust feltételez. A bűnüldözés a bűnözés jelentőségén kívüli kezelése, statisztikáinak kutatási célú felhasználása önmagában fogyatékos eredményekhez vezet, ami téves és hibás következtetésekre sarkalhat. A bűnözést kizárólag a bűnüldözéssel összhangban a társadalmi folyamatok részeként szabad kezelni, amelybe számos olyan elemet kell beemlíteni, amely egzakttá és érthetővé teheti a bűnüldözés valódi természetét:

6.1. Komplex, társadalomba integrált statisztikai értékelés

A bűnüldözés minőségének értékelésénél elengedhetetlen a helyi társadalmi viszonyok és számadatok megismerése, pontos feltárása. A helyi szinten megjelenő munkanélküliség, társadalmi rétegződés, életszínvonal, és más jelentős eltérő makrotényező mértékadóan más elvárásokat is képezhetnek a rendőrséggel, mint bűnüldöző szervvel szemben. A bűnözés alapvető oka országosan, megyékben és valamennyi településen a társadalmi alapfolyamatok funkciózavara, a társadalmi dezorganizációra, a társadalmi kontroll gyengülésére, kulturális konfliktusokra vagy más anomáliákra vezethető vissza.³¹ A centrális rendőrségnek a bűnözés jogi statisztikai adatainak „termelésén” túl komoly figyelmet kellene szentelni a regionálisan eltérő társadalmi, és gazdasági viszonyokra, ezzel egy rugalmasabb rendőrségi szervezeti és működési rendszert kialakítva. Ehhez az erők és eszközök helyben történő elhelyezése szolgálhatna megfelelően, de ennek hiányában is, a társadalmi viszonyok kriminológiai makrotényezőinek folyamatos monitorozása és bűnügyi értékelése feltétlenül kívánatos lenne. Ezen szempontok differenciált értékelése a teljesítmény értékelésénél jelentősen átalakítaná a bűnüldözéssel szemben megfogalmazott igényeket, és egyben a stratégia operacionalizálását szolgálná.

6.2. Önkormányzatok, civil szervezetek, egyházak véleményei

Kiemelt és szinte kizárólagos figyelemmel kell fordulni a helyben jelentkező sajátos közbiztonsági szükségletek felé, ugyanis a bűnüldözés az ezekre adott válaszaiban

³⁰ Szabó András: Kriminológiai gondolkodás az informatikai rendszertervekben. Belügyi szemle 2002/4. 34-36.

³¹ Szabó András: Bűnmegelőzési stratégiák. Belügyi Szemle, 1985. 6. szám.16.

minősíthető. Az önkormányzati rendészet karöltve a civil közbiztonsági célú önszerveződésekkel, térben és időben, aktív formában hatékonyabban reagálna a települések életében felmerülő közbiztonsági természetű kihívásokra. Nagyobb szerepet és teret kell biztosítani a rendőrség munka minőségének civil kontrolljára. Fórumokat, platformokat és különféle véleménynyilvánítási lehetőségeket propagálva egy mérhető értékelési rendszer létrehozása, illetve egy őszinte és folyamatos visszajelzési rendszer működtetése lenne a cél. Ehhez viszont a teljes rendőrség-civil kommunikáció átgondolást igényel, ami önmagában jelenleg lehetetlen vállalkozás a döntési kompetenciák delegálásának hiányában. Centrális rendőrség nem tud minőségi kommunikációt folytatni a helyi közbiztonságról, amennyiben nem telepíti a kommunikáció teljes felelősségét a dekoncentrált helyi egységeire.

6.3. Bűnüldözés mérésének alapegysége a helyi szerv

A hatékonyság alapvetése a lokális települési egységek formájába történő értékelés és mérés, ami elválaszthatatlanul összekapcsolódna és kifejezővé tenné a területi egységek sajátos bűnözési és bűnüldözési viszonyait. Az országos felmérés nem képes kimutatni és főleg kezelni egy-egy település társadalmi, gazdasági, kulturális és egyéb folyamatait, amelyek egyrészt bűnalkalmakat teremtenek, másrészt az elkövetőre motiválóan hatnak.³² A bűnözés valódi minőségének és méretének megismerése lehetővé teszi számukra, hogy a hozzáigazítsák bűnmegelőzési és felderítési stratégiájukat, szervezetük, struktúráját, erőik elosztását és telepítését és figyelembe vehessék a bűnözés várható alakulását, prognózisát.³³ Az összehasonlítás alapját képező bűnüldözési tevékenység mérését a rendőri erők helyi szintjére kell szállítani, ugyanis ez a szint van a legközelebb a lakossághoz, itt a legintenzívebb a rendőrség és a helyi társadalom közötti kapcsolat, továbbá a rendőrség megítélését eredményező sztereotípiák változtatására is ezen a szinten van lehetőség.

7. A bűnözés és bűnüldözés költség-haszon értékelési aspektusa szinkronban a bűnüldözés lokális kondícióival.

Amennyiben a közbiztonság minőségi fejlesztése mellett tesszük le a voksot, úgy nem hagyhatjuk ki a reális összehasonlítást lehetővé tevő költség-haszon számítást sem.

³² Déri Pál: A bűnözési statisztika és a valóság. BM kiadó. 2000. 162.

³³ Boge, Heinrich: Vorwort. In: Hans-Dieter Schwind: Dunkelfeldforschung in Bochum. 1986-87. Wiesbaden 1991.

Nyilvánvaló, hogy a bűnüldözés társadalmi hasznossága nem fejezhető ki csak pénzügyi értelemben, ellenben mellőzhetetlen a figyelembevétele, abból a célból, hogy megtudjuk az adott bűnüldöző szerv milyen feltételek mellett teljesíti a jogi tényezők alapján meghatározott statisztikai mutatóit. 2010-ben az OKRI által végzett egy kutatást, amely a bűnözés társadalmi költségeivel foglalkozott. Megállapították, hogy a bűnözés által okozott kár 2009-ben (235 milliárd Ft.) volt, míg a bűnözéskontrollra fordított költségek csaknem 100 milliárd Ft.-tal haladták meg ezt.³⁴ A bűnözés társadalmi költségeinek számításánál három költségkategóriát különböztethetünk meg: 1.) az előre láthatóság, 2.) a következmények, 3.) a bűnözésre adott reakciók költségét.³⁵ Ezek közül a témám szempontjából a harmadikkal összefüggő költségekhez Cohen az alábbi költségeket társítja: 1. A büntető igazságszolgáltatás rendszerének költségei, 2. A kormányzati megelőzési és rehabilitációs programok, 3. maradékhatások az egyéneknél (például bűnözési félelem), maradékhatások a közösségnél (például adófizetők elvesztése), 4. Az igazság szolgáltatásának a demonstrációs költségei (olyan költségek, amelyek annak érdekében merülnek fel, hogy világosan mutassák: igazság „szolgáltatódott”, de nincsenek tekintettel például a költség-haszon szempontokra, például demonstratív rendőri fellépés egy ismert vádlott ügyének tárgyalásán).³⁶

Természetesen a haszon meghatározásánál alapvető fontosságú lenne annak feltérképezése, hogy valójában milyen károkat is okoz a bűnözés, mert ehhez mérten lehetne meghatározni, hogy a társadalom valójában milyen árat is hajlandó fizetni a közbiztonságért. Ennek meghatározásában viszont ismételtén a jelenlegi statisztikai rendszert kell korholnunk, ugyanis klasszifikációs elveiben legkevesbé sincs tekintettel számos jelentős tényezőre.

Az ERÜBS a bűnözés okozta kár meghatározásánál jelentősen alulméri az anyagi kár mértékét, nem jelenik meg a nem vagyoni kár, nem veszi tekintetbe az érzelmi és erkölcsi károkat. Abszolút értékben torzul az okozott kár meghatározása a felderített és fel nem derített ügyek esetében, ugyanis az utóbbinál alul még az előbbinél felülértékeli a bűncselekmény okozta vagyoni kárt.

A bűnüldözés költségeinek kifejezése a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján még nehezebb, mint a bűnözés okozta károk megállapítása. Hiába léteznek jogszabályok a közérdekű adatok nyilvánosságát illetően, ilyen természetű adatokat a hatóságok nem kezelnek, nem bontanak, és nem rendszereznek, tehát a költség-haszon szempontú felfogást

³⁴ Kerecsi Klára-Kó József-Antal Szilvia: A bűnözés társadalmi költségei. Kutatási összefoglaló. Kriminológiai tanulmányok 48. szám. 2010. 168-195.

³⁵ Cohen, M.A. . Bowles,R.: Estimating Costs of Crime. In: Piquero,A.R. – Weisburd,D (eds.): Handbook of Quantitative Criminology. 1 st ed. 2010, 143-162.

³⁶ Cohen,M.A: The Costs of Crime and Justice.Routledge, New York, 2005.

nem vallják magukénak. „Ha a rendőrség nem tudja megmondani, hogy mi mennyibe kerül, ha nem tudja forintosítani a feladatok költségvonzatát, akkor nem is megfelelő tárgyalópartner a tervezési tárgyalásokon. Ebből viszont az adódik, hogy mindig lehet mondani: ez az összeg még elegendő a feladatok ellátására, a közbiztonság fenntartására.”³⁷

A rendőrség esetében a létszámadatok alapján megyei, vagyis területi bontásban kizárólag csak a bűnüldözéshez társított személyi kiadások gyűjthetők ki, illetve a kiadások és a bevételek alapján személyre bontva arányosíthatjuk a bűnüldözés költségeit, így 2010-ben 35 401 főre vetítve a 232.1 milliárd forint kiadást találunk.

Amint látható a bűnüldözés költségeinek statisztikai értékelése és viszonyítása a jelenlegi eredményességi értékelésén túlmutató feladat. Egzakttá tétele, definiált kvantifikálása azon felül, hogy tényszerűen mérlegelhetővé tenné tevékenysége minőségét, amellet növelné és tisztázná a bűnüldözés ársióját.

8. a hatékonyságmérés érdekében tett lépések

Dános Valér a rendőri munka megítélését három mező mentén képzelte el: eredményesszámítás, teljesítményértékelés, és a hatékonyságmérés. Ezek az alábbiakat mutatják meg:

- jól gazdálkodik-e a rendőrség a rendelkezésére bocsátott humánerővel és költségvetési támogatással, illetve a tárgyi infrastruktúrával,
- a teljesítményeket egymással és időszakos változásukkal összhangban,
- a társadalmi elvárások teljesülését, a bűnözési adatokhoz képest változott teljesítményt.³⁸

A bűnüldözés hatékonyság mérésének kérdéskörében Dr. univ. Komáromi István 1996-ban a Pest Megyei RFK-on, mint tudományos kutatóhelyen végzett középtávú kutatása szintén említést érdemel.³⁹

Álláspontja szerint a legnagyobb rendőri gond, hogy az egységes méréshez szükséges módszerek kialakítása még kezdetleges állapotban van, így az effajta kutatás időszerűségéhez kétség sem férhet. Jelenlegi statisztikai rendszerünk igazságtalan, nem jelzi az egyes

³⁷ Gecse Gábor (2010), Néhány gondolat a Magyar Köztársaság rendészeti stratégiájának tervezetéről. Belügyi Szemle, 2010/7-8.72.

³⁸ Dános Valér(2002), A teljesítményértékelés. Belügyi Szemle. 2002/4. szám. 20-23.

³⁹ dr. Komáromi István – Teremi Zoltán(1996): Kezdeti lépések a rendőri eredménymérés útján. Belügyi szemle. 1996/1. BM.63-71.

hatóságok eltérő feltételeit, nem súlyoz a bűncselekmények között, minden „egy” darabszámú. További probléma, hogy statisztikánk, mint „objektív” biztonságot mutató eszköz (és nem cél!) nem koherensen a lakosság szubjektív biztonságérzetével. Az egyes bűncselekményeknek más és más a közhangulat befolyásoló hatása. Eredmény szemléletében az objektív megközelítést helyezi előtérbe, hiszen a beosztotti állomány nem hibáztatható az alacsonyabb eredményességért, amennyiben a szervezeti célok nincsenek szinkronban a hatékonysági mutatókkal.⁴⁰

A hatékonysági lényege gazdasági fogalomként a következő: minél kisebb erőfeszítéssel és eszközleltéssel a legtöbbet érjük el. Az eredményt a kimenet jelenti. A hatékonyság mutatója viszont az adott időszakra vonatkozó rendszer ki- és bemenetének hányadosa. Bemeneti inputként a munkaerő, alapanyag, energia, eszközök és tőke, kimenetként vagyis outputként a termelés vagy szolgáltatás értéke jelenik meg. A gazdaságban a hatékonysági mutató viszonylag jól mérhető, addig a rendőri munkában nagyrészt nem ölt áruformát, nincs közvetlen ára. Ettől függetlenül az alapséma változatlan mindössze a változóit tekintve absztrahált és variábilis. Ha a ki- és a bemenet jól definiált, akkor a kettőt összemérhető értékűre, mértékegységűre kell hozni. Az elért eredménytől függetlenül a hatékonyság más értéket mutathat, az eltérő eredményeket a hatékonyság mérés elvei teszik összehasonlíthatóvá.

Elemzése és kutatása komoly előrelépés a hatékonyság kérdésének definiálásában, azonban a statisztikai szemlélettől nem tudott elrugaszkodni, számos fogalmi elem tisztázásával adós maradt és érdemileg nem hidalta át az objektív biztonsági helyzet és a szubjektív biztonságérzet eltérőségének és mérésének hatékonysági dilemmáját. Rendszerében szereplő változók belső értékelési módszerének kidolgozatlansága a rendszert nem kényszeríti az önszabályozó hiteles hatékonysági mérésre, mivel éppúgy lehetőséget ad e változók önkényes kialakítására. Problematikus, hogy a biztonságérzetről készült kérdőíves felmérés büntetőjogi háttérismeret nélkül várja el az állampolgároktól a bűncselekményi kategorizálást, ez félreértésekre adhat okot. Érdeemes lett volna a hitelesebb lakossági vélemény nyilvánítás érdekében az adott bűncselekmény előfordulási gyakoriságát, esélyét is feltüntetni abból a célból, hogy a polgár hitelesebben tudja megítélni a rá nézve nagyobb veszélyt jelentő bűncselekmény bekövetkezésének esélyét és lehetőségét. A kérdőíves vizsgálat eredményeként az egyes jogsértések között nem állított fel kategória rendszert, azokat egyéni

⁴⁰ U.i. 64-65.

értékkel nem látta el ezzel a kimeneti eredményeket nem strukturálta a jogsértések társadalmi véleményétől függő értékelésével.

Hozzá hasonló kutatást végeztek Marvin E. Wolfgang és munkatársai, amikor arra keresték a választ, hogy az emberek egyetértenek-e a bűncselekmények egymáshoz viszonyított súlyával. Arra a megállapításra jutottak, hogy amikor súlyosságuk szerint kell rangsorolni az eseteket – a magyar kutatással ellentétben nem a bűncselekményeket – úgy tűnik, a polgárok arra alapozzák a döntésüket, hogy az áldozatok mennyire képesek a védekezésre, milyen mértékű az elszenvedett veszteség milyen jellegű céget vagy szervezetet loptak meg, illetve milyen a kapcsolat az elkövető és az áldozat között. A válaszadók szinte mind egyetértettek abban, hogy a fehérgalléros bűncselekmények súlyosabbak a vagyon elleniekénél.⁴¹

9. A hatékonyság számításának szempontrendszere

Ahogy a bűnözés esetében úgy a bűnüldözésben is az eredményességi mutatókhoz hasonló arányszámok kidolgozása tenné lehetővé az összehasonlíthatóságot. Ilyen arányosító tényezők lehetnének:

- A bűnüldöző nyomozó szervek tudomásra jutott bűncselekmények megoszlása szolgálati ágakra bontva. Ugyanis ebben az mutatkozik meg, hogy a lakosság vagy a rendőrség más szolgálati ágai milyen mértékben járulnak hozzá a bűnüldözéshez, illetve a bűnüldözési terület jogi manőverekkel maga generálja-e a saját hatáskörben tudomásra jutott eredményes bűncselekmények statisztikájának növekedését.
- 100 ezer lakosra jutó felderítési és nyomozáseredményességi mutató, és rendőrsűrűség,
- a bűncselekmények átlagos társadalmi veszélyessége a települési egység lakosságára vetítve, (a büntetési tételek átlaga a népesség számához viszonyítva),
- helyi látencia kutatások a látens bűncselekmények arányának beszámításához, amivel látencia faktor képezhető helyi szinten az egyes bűncselekményi kategóriákban. A látencia mértéke fordítottan arányos a hatékonyság értékelésében a bűnüldözés minőségével.
- Költség-haszon számítás, a működési és szervezeti költségek az eredményes és eredménytelen ügyek, illetve gyanúsítottak relációjában külön bontva és arányosítva.

⁴¹ Marvin E. Wolfgang, Robert Figlio, Paul E. Tracy, Simon I. Singer (1985), National Survey of Crime Severity. Washington D.C.

- Költség megoszlás, egy lakosra jutó rendőrkötség aránya,
- A szerv állománytábla szerinti feltöltöttsége vezető, tiszt és tiszthelyettes beosztásokban,
- Az állomány szakmai képesítési adatai, illetve állományviszonyban töltött idejének átlaga és aránya,
- Az egyes beosztási kategóriákban történő fluktuációs viszonyok mértéke és aránya,
- A látenciához kapcsolódó helyi közvéleménykutatás alapján készült lakossági bizalmi index, illetve az önkormányzati képviselő testület komplex értékelésének megfelelő súlyú beszámítása.

10. „Képletben” a hatékonyság

A bűnüldözés hatékonyságának meghatározásánál három konjunktív feltételt különböztet meg:

1. Ügyeredményesség, ami az elvégzett eredményes nyomozások számában jelenik meg, leginkább a büntetőeljárás nyomozási eredményességétől függő tényező, a bűnüldözés jelenlegi statisztikai mutatói kizárólag ennek a mérésére szolgálnak, de ahogy már a korábbi fejezetekben kifejtettem, még ennek számítására szolgáló belső változókat is önkényesen veszi figyelembe vagy negligálja a nagyobb ügyeredményesség érdekében. Elnevezése: ügyeredményesség (ÜE).
2. Költségvetés, ami a nyomozóhatóság kondíciójában és feltételrendszerében, illetve a nyomozásokra fordított költségvetésben ölt testet, leginkább a humán erő és a technikai eszközök mennyiségi és minőségi viszonyaiban, illetve a büntetőeljárások költségességében ölt testet. Elnevezése: költségvetés (K).
3. Minőség, ami a nyomozóhatóság teljesítményének közösségi elismerésében és elfogadásában realizálódik. Ezt leginkább a rendőrség társadalmi beágyazottságában, integráns működésében, közösségi és polgárbarát szemléletében érhetjük tetten. Működési környezetéhez való igazítása, és harmonizálása a rendszerszemlélet miatt éppolyan jelentős kérdés, mint az általa előállított objektív biztonság mennyisége és színvonala minden esetben kizárólag csak a helyi bűnüldözésre vonatkozik, mivel az állampolgár csak erről képes empirikus tapasztalatok alapján hiteles véleményt formálni. Ahogy távolodunk az egyéntől és közvetlen környezetétől egészen a globális térig, úgy torzul az egyén értékítélete és lesz kiszolgáltatott gondolkodása a –

tömegtájékoztatóban a bulvármédia által túlsúlyosan megjelenített szenzációhajhász – bűnügyi tudósítások befolyásoló erejének. Ez a tényező nem rövidtávú, általában csak lassan és nehezebben változik főleg pozitív irányba. Elnevezése: akceptált teljesítmény (AT).

Egyik tényező sem lehet jelentősebb a másiknál, mindhárom egyformán ugyanolyan súllyal, ugyanolyan jelentőséggel kell kezelni. Bármelyik feltétel túlzott hangsúlyozása a másik kettőből képzett „hatékonyság” torzulásához és a tényleges hatékonyság fogalmának kibicsaklásához vezethet. Ennek számos indikátora lehet gondolva itt a látenciára, amelynek mértéke eklatánsan exponálja az ügyeredményesség és a minőség közötti eltérőséget. Észrevehetően, ahol ez a „lakmusz” magasabb látenciát jelez, ott biztosak lehetünk abban, hogy a tényleges hatékonyság és az ügyeredményesség távolodik.

A magas fokú látencia szintén korrelál a bűnüldöző hatóság helytelen reagálásával és működésével, és tételen összefügg a bűnügyi erők helytelen disztribúciójával. Azaz éppen azokban a bűncselekményi kategóriákban mutat kiemelt értéket, ahol az erőforrás alacsony mértékben összpontosított – pl. bagatell bűncselekmények: fa és terménylopások – és mutat alacsony értéket – emberölések, fegyveres rablások – ahol a kapacitás egyébként is magas. Déri Pál írja tanulmányában a „sötét mező” kutatások – amiben személyesen is részt vett – egyik következtetéseként, hogy a magas látenciát kiváltó feljelentési aktivitás hiánya a rendőrség fogadókészségének hiányosságaira, a felderítés alacsony eredményességére és a büntetőeljárás időt pazarló bürokratikus metódusára utal.⁴²

Ugyanílyen jelzőrendszer a társadalmi önvédelmi szerveződések fokozódása, a vigilantizmus is, szintén a magánbiztonsági szektor megerősödése, amely a fokozódó ügyeredményesség, vagyis a „statisztikai hatékonyság” ellenére a minőség, vagyis az akceptált teljesítmény csökkenésére utal.

- a.) Az egyes tényezők egymással kölcsönös viszonyban vannak, amely kifejeződik olyan egyszerűen megvilágítható és belátható érvekkel, miszerint a magasabb AT esetében a rendőrség munkáját jobban támogatja a helyi közösség így növekszik az ÜE is. Vagy a költségtakarékos működés a rendészeti képzési és kiválasztási rendszer javulását

⁴² Déri Pál: A bűnözési statisztika és a valóság. BM Kiadó. 2000. 162.o.

eredményezi, ami növeli az ÜE-et. A jól képzett, értelmes és kulturált, jól kommunikáló, nyugodt és kiegyensúlyozott rendőrök munkakörük által elvárt kompetenciájuknál fogva polgárbarát szemlélettel dolgoznak, így növelik a rendőrség akceptált teljesítményét is.

- b.) A hatékonysági modellben különbséget teszünk az ügyeredményesség és a költséghatékonyság között, a két elem különbözőségéből indulunk ki, és a bementi értéktől függetlenül egyenes arányossági relációba helyezzük. Azaz ha az ügyeredményesség nő, úgy a költséghatékonyság is növekedik, vagyis több megoldott ügyre jut egységnyi költség.
- c.) A költséghatékonyságot az ügyeredményesség (ÜE) és a költségvetés (K) függvényében értékelhetjük. A bementi feltételek változóit közös nevezőre hozzuk, aminek a legegyszerűbb formája költségvetési számokkal, azaz pénzügyi vonatkozásban kifejezni. Azaz bemenet a nyomozóhatóság teljes költségvetése, ami nagyvonalakban magában foglalja a humánerő és az anyagi és technikai eszközök költségeit is, kiemelt figyelmet fordítva az ügyek hivatalból való eljárása miatt felmerülő mindazon költségre, amely vádemelési javaslat (eredményesség) hiányában a nyomozóhatóságot, azaz az államot terhelik. Különös gonddal a bűnügyi költségekre, amelyek az eredménytelen nyomozások költségeinek emelésével a hatékonysági rátát rontják.
- d.) A költséghatékonyság képletben: $KH=K\div B$, vagyis kimeneti eredmény osztva a bemenettel az ügyeredményesség fent említett meghatározása miatt átalakításra szorul. Álláspontom szerint a hatékonyság fajlagosítása eklatánsabban szemlélteti a minőség teljesülésének költségkapcsolatát, vagyis egységnyi eredményességre kell meghatározni az összegszerűsíthető költségvetést, kimenet helyett az ügyeredményesség (ÜE) értékét használva: $KH=ÜE\div K$, azaz a nyomozóhatóság költségvetési összege az ügyeredményesség egzakt mutatóira vetítve.
- e.) A költséghatékonyság az a kritérium, ami alapján rangsoroljuk az eltérő eredményességű rendszereket, gondolva itt az eltérő kondíciókkal rendelkező nyomozóhatóságokra. A költséghatékonyság tehát a bűnüldözés azon objektív mutatója, ami az azonos ügyeredményesség esetén a költségráfordítástól

(kondícióktól) függően fogja kategorizálni és összehasonlítani az eltérő adottságú rendszereket.

- f.) Jelentős kérdés a kimenet esetében a megoldott ügyek „megoldási” mibenlétének lefektetése, azaz mit tekintünk megoldottnak és mit nem. Emellett figyelemmel kell lennünk a megoldott ügyeken túl a nyomozó hatóság nyomozáseredményességben közvetlenül meg nem jelenő egyéb tevékenységeire is, amelyek kapacitását jelentősen leköthetik. Tisztázásra szorulnak az eljárásjogi kérdések szerinti osztályozási formák szabályai. Lényegileg hiába a hatékonysági mutatók közötti megkülönböztetés, ha nem alkotunk pontos és korrekt képletet a rendszer minden változójának képzési módjáról.
- g.) Megoldott ügyek az eredményes nyomozásokat tekintjük. Ami kétségtelenül félreértésre adhat okot, ugyanis itt a vádértékű befejezések és a jogi tények (cselekmény nem bűncselekmény, büntethetőséget megszüntető és kizáró okok stb.) alapján történő megszüntetéseken kívül más nem szerepelhet. Eredménytelenek azok az ügyek, ahol a nyomozás megszüntető okok közül azok szerepelnek, amelyekben a nyomozóhatóság egységnyi idő alatt már nem képes eredményt produkálni, ami alapvetően a gyanúsított kilétére és a bűncselekmény bizonyítására és az elkövető felelősségének megállapíthatóságára vonatkozik.
- h.) Megoldott ügyek (MÜ) számításánál elsősorban az ügyeredményességből (ÜE) indulok ki, amely a költséghatékonyság alapvető követelménye. Tudvalevően az ügyek nem a Btk. szerinti minősítésük miatt bonyolultak vagy egyszerűek, ráadásul a büntetőeljárás sem tesz különbséget az eljárási formák egyszerűsítésével, kizárólag a bíróság elé állítást kezelhetjük a nyomozásban külön eljárásként, ami bár rövid ideig tart viszont egyszerű ügyekre vonatkozik, így indokolatlan homogenizálni és a statisztikai eredményesség szempontjából azonosnak tekinteni egy akár több mint 1 éve folyamatban lévő ügy megoldásával. Így a megoldott ügyeket a szerint csoportosítom, hogy a nyomozó hatóság mennyi időt fordított a felderítésükre és a bizonyításukra. A kategóriák felállítására a nyomozás határidejét használom fel, ami 2 hónaptól 2 évig terjedhet. Ebből következően a megoldott ügyeket megszorozom a nyomozásukra fordított átlagos idővel, úgy hogy a maximális két évet tekintem egy egész értéknek, míg a legrövidebb ideig tartó nyomozás két havonta (hosszabbítási

periódus miatt) arányosan csökkenti a szorzószámot. Ez képletben és számokban kifejezve:

2 év=1, ebből következik $1\sqrt[2]{4}=0.04$, vagyis 2 hónap=0.08. Ha az adott nyomozóhatóság esetében az átlagos eredményes nyomozások ideje 10 hónap volt, úgy az általuk megoldott ügyeket ezzel arányosan szorozva csökkentjük az eredményességet, vagyis $M\ddot{U} \cdot 0.4$. Ahol a 0.4 úgy keletkezett, hogy a 2 hónapra jutó 0.08-as értéket megszoroztuk 5-tel, így állítva be a 10 hónapos értéket.

Ez a számítási mód a hatékonyságot erősítve ösztönzi a nyomozóhatóságot az ügyek gyorsabb és eredményesebb megoldására, hiszen a hatékonyságban szempontként a gyorsabb ügyellátás megjelenik, és nem homogenizálja a statisztikát az eltérő nehézségű ügyekre nézve. Másrészt a nyomozási időben kifejeződik az ügy bonyolultsága is, ami legkevesbé sem a Btk. szerinti megítéléstől vagy a társadalmi veszélyességtől, inentől a hatáskörtől függ, hanem a tényleges nyomozási szükséglettől. További kritérium, hogy ebben a megoldásban nem statikus adatokat kapunk, ami 3 év átlageredményeit szemlélteti, hanem mindig az aktuálisan folyamatban lévő ügyekre nézve kapjuk meg a számokat.

i.) Amennyiben a megoldott ügyek (M \ddot{U}) létrehozási szabálya nem pontos, úgy ezzel nem előzzük meg és zárjuk ki a statisztikai torzítás lehetőségét sem. A rendőrség nyomozóhatóságai ugyanis számos olyan feladatot is ellátnak, amely alapján hatáskörétől és illetékességtől függetlenül terheli őket munkavégzési kötelezettség. Ezek a bementtel szemben kapacitásigényt támasztanak, viszont a kimenetnél, ha csak a megoldott ügyeket vesszük alapul, nem értékelendők. Ebben a körben meg kell említenünk:

- a hatáskör és illetékesség hiányának megállapítása hatáskör és illetékesség hiányának megállapítása miatti feljelentés áttételt,
- a hatáskör és illetékesség hiányában végzett halaszthatatlan nyomozati cselekményeket,
- a nyomozás megindítása előtt végzett feljelentés kiegészítést és az ott végzett egyéb adatszerző tevékenységet, továbbá a feljelentés elutasítását, mindezeket akkor, ha ezeket követően nem került sor a nyomozás elrendelésére,
- továbbá a más nyomozó hatóságoktól érkező nyomozati cselekmények teljesítését,

- a nyomozás elrendelése előtt végzett, de el nem rendelt nyomozásokban végzett titkos információgyűjtést,
- a saját nyomozásaitól független körözési tevékenységek végrehajtását,
- a közigazgatási hatósági eljárás keretei között végzett tevékenységet (rendkívüli halálesetek vizsgálata, eltűnt személyek felkutatása),
- szabálysértési őrizet,
- bűnügyi akció,
- bűnmegelőzési, és áldozatvédelmi munka.

Mindezekből következően elengedhetetlen e szempontokat a kimeneti eredmények egzakt értékeinél megjeleníteni, ami kifejeződhet a nyomozóhatóság által ellátott összes „általános” ügyben és minden olyan intézkedésében, amiben eljár, de óhatatlanul nem tükröződött vissza a megoldott ügyek számában. Az ilyen tevékenységekre fordított időt átlagolva az ellátott feladat jellegétől függően a megoldott ügyekhez adjuk, ezzel növeljük az ügyeredményességi rátát.

Ez képletben kifejezve annyit tesz, minthogy a fenti nyomozási cselekményekből egy adott kapitányságon 1000 történt egy évben, amire egyenként átlagosan 2 hetet fordított. A megoldott ügyek számításának a 2 hónap=0.08 eredményes ügynek felelt meg, ezért a 2 hét ennek az 1/4-a, vagyis 0,02. Az összes egyéb tevékenység száma: $ET=1000*0.02=20$.

Amint látható a nyomozóhatóság által végzett egyéb cselekmények átválthatóak és homogenizálhatóak az eredményesség képletével, így nem tűnnek el és nem terhelik a nyomozóhatóságot úgy, hogy a költséghatékonysági képletben meg sem jelennek. Az ET az egyes nyomozóhatóságok esetében más értéket fog adni, sőt lesz olyan nyomozóhatóság, amely ilyen értéket nem tud az ügyeredményességéhez hozzáadni. Ezekre neki nem szükséges külön humán erő és nem terheli a kiadási büdzsét sem az ezekben való eljárás. Természetesen a fenti példa egy sablonos számítás, ennél lényegesen összetettebb és bonyolultabb az említett nyomozati és egyéb cselekmények átlagos időigényének meghatározása, azonban az elvek lefektetése szempontjából ez szemléltetésnek tökéletesen megfelelő.

j.) Az ügyeredményesség képlete korábban említett MÜ-től függetlenül végzett egyéb tevékenységeket (ET) hozzáadva a következőképpen mutat:

$\ddot{U}E = M\ddot{U} + ET$, vagyis az eredményes nyomozásokra és az egyéb nyomozati tevékenységekre fordított átlagos idővel felszorozott és megállapított ügyek száma adja meg az eredményességet. Az ügyeredményességből és a költségvetésből már meg tudjuk határozni a költséghatékonyságot.

A költséghatékonyság tehát az eredményesség és a hatóság költségvetésének különbözete: $KH = \ddot{U}E / K$. Azonban az objektív hatékonyság implicit még nem tartalmazza az akceptált teljesítmény (AT) arányát.

k.) Vannak olyan az objektív hatékonyságot jelentősen befolyásoló tényezők, amelyek a humánerő minőségére vonatkoznak, ezek a viszonyok a kondíció költségvetésében fejeződnek ki, hiszen kevesebb vezetővel, rosszabb tiszt és tiszthelyettes aránnyal a költségvetés kondícióit csökkentik. Lényegében az ilyen „olcsó” humánerő a rosszabb képesítési követelményekkel – rövidebb ideig tartó, színvonalatlan – és a magasabb fluktuációs rátával – anyagi és más okokból való pályaelhagyás – ugyanazt az eredményességet nyújtva a költséghatékonyság mutatóját javítják. Faramuci módon, de ebből az következik, hogy az alacsonyabb képesítési követelmények, és a rosszabb munkavégzési feltételek a hatékonyságot növelő feltételek, mivel a nevezőbe alacsonyabb érték kerül, azzal, hogy kevesebből és rosszabból ugyanannyit állítunk elő. A rosszabb kondicionális feltételek könnyedén felülírhatók, amennyiben a konjunktív feltételek közül az akceptált teljesítmény (AT) értékét, nem vagy nem hitelesen mutatjuk ki.

l.) Az értékelés változóinál külön kezeljük az objektív biztonsági helyzetet és a szubjektív biztonságérzetet, azonban a kettő közötti szakadéknyi rést valahogyan át kell hidalnunk. Erre nézve, azonban nem elégedhetünk meg az objektív biztonsági helyzetet szemléltető output statisztika és a lakosság biztonságérzetet biztonságérzetét ténylegesen befolyásoló bűncselekményi kategóriák különbözőségének igazolásával és az ügyeredményességi képlet ilyen jellegű módosításával lásd: Komáromi féle hatékonysági modell.

m.) A hatékonyság mérés nézőpontjából a szubjektív biztonságérzet és az objektív biztonsági helyzet koherencia, és differencia tényezőinek fennállásának akceptálásán

túl mindkettőt konvertálhatóan közös nevezőre kell hoznunk, összemérhetőségükre azonos mértékegységet kell találnunk.

Amennyiben nem létezik közös mértékegység, mivel a félelemérzet absztrakt a statisztika pedig egzakt kategória, úgy a célfilozófia megfogalmazása alapján szerepük arányának előzetes kijelölése az egyetlen járható út a hatékonyság meghatározására.

- n.) Az akceptált teljesítmény (AT) kialakításakor a következő szempontok százalékos és arányos beépítése indokolt:
- helyi önkormányzat, civil szervezetek, egyházak stb. véleménye a közbiztonságról és a rendőrség munkájáról,
 - lakosság szubjektív biztonságérzete, vagyis bűnözési félelme,
 - lakosság megítélése a helyi bűnüldöző szerv időszakos teljesítményéről,
 - a látencia mértéke és aránya helyi szinten.

A lokális bűnügyi helyzet felmérést lényegesen előnyösebbnek tartja Déri Pál is. Ehhez a helyi és területi bűnüldöző hatóságok részére az utóbbi két évtizedben megjelent empirikus kutatások, külföldi minták, és kipróbált módszerek tapasztalatai rengeteg értékes muníciót és gyakorlati adalékot szolgáltatnának, így a polgárbarát – szolgáltató – szemléletű modell érvényesítése nagyobb szerepet kapna az adott szerv helyi bűnmegelőzési és bűnüldözési munkájukban. A lakosságot nem az érdekli, hogy mit mutat a statisztika, hanem az, hogy biztonságban érezheti-e vagy sem mind a saját, mind a hozzátartozói életét, testi épségét, vagyonát.⁴³

Ennek mérését kizárólag a bűnüldözéstől és a végrehajtástól minden tekintetben – költségvetési, politikai – független szerv végzi. Nem bízható a bűnüldöző szerve, hogy saját maga állapítsa meg azt, hogy mennyire akceptálja a teljesítményét a helyi közösség, azaz maga döntse el, hogy mit gondolnak az emberek róla és működéséről, még úgysem, hogy ő adja a megbízást és biztosítja erre a célra szolgáló finanszírozást.

- o.) A fentiekből következik, hogy a kimenet értékének meghatározásánál a szubjektív biztonságérzet exponálása éppolyan sarkalatos kérdés, mint az objektív biztonsági

⁴³ Déri Pál A bűnözési statisztika és a valóság. BM kiadó.2000.31.

helyzet képzésének statisztikai módszertana. A szubjektív biztonságérzet a hatékonyság képletében szorzó értéként szerepeltethetjük. Szerencsés a szubjektív biztonsági érzetet százalékosan meghatározni, így devalválható a költséghatékonyság mutatója. Ennek elnevezése az a.) pontban meghatározott akceptált teljesítmény (AT), ami százalékosan az p.) pontban meghatározott elvek szerint kerül kialakítása.

A hatékonyság képlete: $H=KH*AT$.

A képletben nem szerepeltettem a helyi bűnözés geográfiáját (társadalmi, gazdasági, kulturális, földrajzi), aminek egyetlen indoka, hogy a hátrányosabb adottságú települések nyomozóhatóságainak költségvetési kondícióban az indokolt növekményeknek éppen kiemelt jelentőségük miatt egyébként is megjelennek. Amennyiben a központi irányítás alá tartozó dekoncentrált helyi nyomozóhatóság eltérő kapacitással rendelkezik sajátosan rosszabb adottságaira, úgy ez a teljesítményében, vagyis a költséghatékonyságában is érvényre fog jutni. A fentiekkel összhangban a hatékonyság függvényében alapvető kondicionális átcsoportosítások szükségesek, amelyek megteremtik és kiegyenlítik az egyes nyomozóhatóságok közötti eredményességi és kapacitás különbségekből, illetve a helyi közbiztonság eltérő lakossági megítéléséből fakadó hátrányokat. Szinte bizonyos, hogy éppen a nagyobb leterheltséggel, és hátrányosabb feltételekkel dolgozó nyomozóhatóságok lesznek költséghatékonyabbak, mivel sokkal kevesebb pénzből többet állítanak elő. A hatékonyság azonban ebben a megközelítésben a mennyiségtől a minőség felé kell vezessen, ami kizárólag a szubjektív biztonságérzet hatékonyságot befolyásoló értékének beszámításával lesz kifejezhető. Hiszen attól, hogy valami gyors és olcsó, még lehet hatékony, azonban ez nem jelenti azt, hogy jó is. Ezért a hatékonyság e képletéből csak az első két tényező hatékonyságát kapjuk meg, a minőségről kizárólag a lakosság és az önkormányzat akceptált teljesítmény mutatójából kapunk visszajelzést. Így a lakosság és a közösség bizalmának elnyerése éppen annyira lényeges feladat, mint a gyors és olcsó, vagyis költséghatékony bűnüldözés, ezért annak pontos megfogalmazása, vagyis őszinte, és reális értékelése nélkül értelmezhetetlen a hatékonyság mibenlétének bárminemű firtatása.

Összegzés helyett

Megállapítható, hogy a statisztikai szemlélet okozta hatékonysági és bűnüldözési anomáliák ugyanúgy a bűnüldöző hatóság kizárólag „kifelé” irányuló egzakt statisztikai mutatóinak megjelenítési kényszerével magyarázható. Így a „belső” eredményesség lényegében háttérbe

szorul, azonban az állampolgárok által észlelhető, hatékonyságot mellőző és öncélúságot tükröző bürokratikus, visszatetsző működési jelleget kölcsönöz a rendőrségnek.

„Az eredményességre való – minden más értéket elsöprő – törekvés a törvénytelen eszközök használatát mindennapossá tette, csak a statisztikai mutatókban megjelenő vezetői elvárások számítottak. Mindez pazarlásnak is felfogható volt, hisz ezzel az önállóságuktól megfosztott rendészeti „közkatonákat” mechanikus parancs- és utasítás szolgái végrehajtójává degradálta, ennek következtében a magyar rendőrség mérhetetlen szellemi erőforrásait tétlenségre szorította.”⁴⁴

A jelenlegi statisztika sajnálatosan az ügyeredményességi statisztika kozmetikázásának szintjén ragadt, vélhetően attól tartva, hogy a hatékonyság mérés „második szintjének” tekinthető költséghatékonyság prezentálásával némi módon leleplezné a kondíció allokációjának indokolatlan differenciáit.

Szinte bizonyosság erejével kezelhetjük, hogy a költséghatékonyság és az akceptált teljesítmény között fordított arányosság létezik, így a növekvő költséghatékonyság szinte mindig a lakosság bűnüldözéssel szembeni elégedettségének csökkenéséről árulkodik. Hiszen alacsonyabb minőség szolgáltatása esetén hogyan is lehetne feltételezni azt, hogy azt jobban elfogadja majd bárki is? Gondoljunk csak Magyarország bűnözési térképére és az összefüggésre, ami a bűnözésileg frekventáltabb területén élő lakosság által a szélsőségesebb politikai erők és a vigilantista megnyilvánulások szimpátiája között jó pár esetben megmutatkozott.

Ezzel el is jutottunk a költséghatékonyság és a közösségi, és társadalomba integrált rendőrség hatékonysági antagonizmusának kimondásához. Innentől két út nyílik meg számunkra: továbbra is a költséghatékonyság (piaci alapú, neoliberais) mezsgyéjén járva becsapjuk magunkat és az állampolgárokat a statisztikai kozmetikázással, ami a rendszer jelenlegi visszas működésének kényszeréből fakad. Vagy új modellünkben az egyént és a közösséget helyezük a fókuszba, őszintén és bizalommal fordulva feléjük, a bűnüldözésből – költséghatékonyan – arányos disztribúciót biztosítva minden polgárnak. A bűnnel szembeni küzdelmet velük együtt folytatjuk, azt olyannak festjük le amilyen, ezzel tudatosítva mindenkiben a közös ügy fontosságát.

⁴⁴ dr. Berta Attila r. dandártábornok, Tolna megyei rendőrfőkapitány előadása. In.: A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában, II. Országos Kriminológiai vándorgyűlés anyaga, Szekszárd, 1996. október 4-5, Magyar Kriminológiai Társaság, Bp., 1998.

Referenciák

- Boge, Heinrich: Vorwort. In: Hans-Dieter Schwind: Dunkelfeldforschung in Bochum. 1986-87. Wiesbaden 1991.
- Bernard Harcourt,(2001), Illusion of order: The False promise of Broken Windows Policing. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Cohen, M.A. . Bowles,R.: Estimating Costs of Crime. In: Piquero,A.R. – Weisburd,D (eds.) (2010) Handbook of Quantitative Criminology. 1 st ed.
- Cohen,M.A (2005), The Costs of Crime and Justice.Routledge, New York.
- Déri Pál (2008), A bűnügyi statisztika problémái és a bűnözés prognózisa. 3. számú előtanulmány az átfogó rendészeti stratégia társadalmi vitájához. Budapest.
- Dr. Domokos Andrea (2013), A kriminológiai gondolat megjelenése a magyar büntetőjogban a XIX. század végén.
- Dormán Tivadar (2002): Új szemléletű értékelési rendszer, Belügyi Szemle, 2002/4. szám.
- Déri Pál (2000), A bűnözési statisztika és a valóság. BM kiadó.
- Dános Valér(2002), A teljesítményértékelés. Belügyi Szemle. 2002/4. szám.
- Finszter Géza (2010), Erőszakszervezet vagy biztonságot szolgáltató hatóság. Budapest, Kriminológiai tanulmányok 47.
- Freda Adler, Gerhard O.W.Mueller, William S. Laufer (2000), Kriminológia, Osiris.
- Földes B(1899), A bűnügy statisztikája.
- Gigenzer,G (2006):Out of the frying pan into the fire. Behavioral reactions to terrorist attacks. Risk Analysis, 26/2006.
- Hans-Jörg Albrecht (2010): Biztonság és bűnmegelőzés. Kriminológiai tanulmányok 47. Budapest.
- Hassemer,W (2006): Strafrecht, Praventio,Vergeltung. Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik7/2006.
- Kertész Imre: Statisztikai mozaik. Belügyi Szemle, 2002/4. szám.
- Korinek László (1998): A bűnözés visszatükröződése. Látni a bűnözést, bűnözésábrázolás, félelem a bűnözéstől. Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai Ismeretek-Bűnözés-Bűnözéskontroll. Egyetemi Könyvtár. Corvina kiadó.

- Kovacsicsné Nagy Katalin (2006): Statisztika és/vagy nyilvántartás, In: Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában, Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest 2006.
- Kádár János r. alezredes (1967). A bűnügyi statisztika felhasználásáról a rendőri vezetésben. Rendőrségi Szemle,1967.9.szám.
- Kaufmann,F.-X(1987):i.m.38.o.,Euler-Cook,S.: Verbrechensvorbeugung in Stadten. Kulturvergleichende Reflexionen. Kriminalistik, 46/1992.
- dr. Komáromi István – Teremi Zoltán (1996): Kezdeti lépések a rendőri eredménymérés útján. Belügyi szemle. 1996/1. BM.
- Kerezsi Klára-Kó József-Antal Szilvia: A bűnözés társadalmi költségei. Kutatási összefoglaló. Kriminológiai tanulmányok 48. szám. 2010.
- Magyar Értelmező Kéziszótár, Akadémiai kiadó. 2002.
- Marton Ádám (2001): A nyomozások eredményességének statisztikai mutatói. Kriminálstatisztikai értesítő. 2001/29.szám
- Marton Ádám (2006): „Minőség” a hivatalos statisztikában, In: Egy élet az igazságügyi statisztika szolgálatában, Ünnepi kötet a 70 éves Vavró István tiszteletére, ELTE Állam és Jogtudományi Kar, Budapest.
- Papp András László (2012), Biztonság és hatékonyság: a rendészeti(állam) hatalom alkotmányos felfogásának alakulása a digitális társadalomban. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények. Pécs, 2012.
- dr. Sárosi Péter (2008), „Zéró tolerancia” veszélyes illúziók a rend fenntartásáról. Beszélő, XIII.évfolyam 3. szám.
- Szabó András (2002), Kriminológiai gondolkodás az informatikai rendszertervekben. Belügyi szemle 2002/4.
- Szabó András (1985), Bűnmegelőzési stratégiák. Belügyi Szemle, 1985. 6. szám.
- Szabó Lajos (2012), Mi a biztonság? Pécs.Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII.
- Vavró István (1998): A bűnözés mérésének módszerei; a magyarországi kriminalitás jellemzői. Gönczöl-Korinek-Lévai: Kriminológiai Ismeretek-Bűnözés-Bűnözéskontroll. Egyetemi Könyvtár. Corvina kiadó.
- Vavró István (2002): A kriminálstatisztika és a bűnözés valósága. Kriminológiai Közlemények. 60.szám.

- John Wilson (1998), Encyclopedia Statistiical of Sciences, Update vol. 2., Kotz, Samuel editor (1982-1999), New York.
- <http://www.rendészet.hu/linkc.htm> (Letöltés ideje:2014.02.10.)
- 5-ös számú rendkívüli Bűnügyi Tájékoztató, BM. Budapest,1964.